

**Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης  
(Για εκπαιδευτικούς και γονείς)**

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

Φωνολογική ενημερότητα είναι η ικανότητα των παιδιών να αντιλαμβάνονται ότι οι προτάσεις αποτελούνται από λέξεις, οι λέξεις από συλλαβές και οι συλλαβές από φωνήματα. Σχετίζεται με την αναγνώριση και παραγωγή ομοιοκαταληξίας, σύνθεση και ανάλυση των λέξεων σε συλλαβές και φωνήματα, την παραγωγή νέων λέξεων με αφαίρεση ή και προσθήκη φωνημάτων. Πλήθος ερευνών καταδεικνύουν την υψηλή συσχέτιση της φωνολογικής ενημερότητας με την αναγνωστική δεξιότητα ( Παντελιάδου, 2000). Η έκθεση του παιδιού σε εμπειρίες γραμματισμού, και ειδικότερα η καλλιέργεια της φωνολογικής ενημερότητας, το βοηθά να επωφεληθεί κατά το μέγιστο από τη διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης ( Juel, Griffith & Gough, στο Παντελιάδου, 2000). Οι ελλείψεις στη γλωσσική αυτή δεξιότητα μπορεί να σηματοδοτήσουν την ύπαρξη μελλοντικών μαθησιακών δυσκολιών. Αντίθετα, ένα παιδί που παρουσιάζει ανεπτυγμένη φωνολογική ενημερότητα, έχει μεγάλες πιθανότητες να παρουσιάσει και ανεπτυγμένη ικανότητα στη γραφή και στην ανάγνωση.

Είναι λοιπόν απαραίτητο από τη μεριά τους οι γονείς να δίνουν εμπειρίες και ερεθίσματα στα παιδιά που ενισχύουν τον γραμματισμό και την φωνολογική ενημερότητά τους. Από την άλλη στην προσχολική ηλικία είναι αναγκαίο να συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα η διδασκαλία των δεξιοτήτων φωνολογικής ενημερότητας. Για την επιτυχία των προγραμμάτων αυτών είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη από τους νηπιαγωγούς το επίπεδο των δεξιοτήτων που τα παιδιά ήδη κατέχουν και η συνεργασία με τους γονείς, καθώς η εμπλοκή των γονέων έχει θετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών.

**Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης  
(Για εκπαιδευτικούς και γονείς)**

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

Παρακάτω προτείνονται διάφορες ενδεικτικές δραστηριότητες για την υποστήριξη της φωνολογικής επίγνωσης ή ενημερότητας, που μπορούν να υλοποιήσουν τόσο οι γονείς στο σπίτι, όσο και οι νηπιαγωγοί στην τάξη τους.

Βάλτε το μεράκι και τη φαντασία σας και ξεκινήστε!!!!!!!!!!!!

- Μέσα από τραγούδια, ποιήματα, νανουρίσματα τα παιδιά συνειδητοποιούν σταδιακά το φωνημικό χαρακτήρα της γλώσσας και βοηθούνται στην αναγνώριση λέξεων που κάνουν ρίμα.
- **Παίζω με τους γλωσσοδέτες.** Οι γλωσσοδέτες είναι ένας τρόπος διδασκαλίας για τη βελτίωση της προφοράς φθόγγων και συμφωνικών συμπλεγμάτων που συχνά τα παιδιά παρουσιάζουν δυσκολίες.
- Τα παιδιά μπορούν να επαναλάβουν τους γλωσσοδέτες με διάφορους τρόπους όπως με ενωμένα τα δόντια, με τα δάχτυλα στα αυτιά, με την γλώσσα στο μάγουλο (εσωτερικά), θυμωμένα, χαρούμενα, λυπημένα, τρομαγμένα.  
π.χ. Αυ (αβ) Αετός, σταυραετός- Έτρεχε σε σταυροδρόμι.  
By Μπαίνει, μπινοβγαίνει, ο Μπινοβαινάκης.
- Με αφορμή τους γλωσσοδέτες από το βιβλίο του Τριβιζά «αλφαβητάρι με γλωσσοδέτες» τα παιδιά φτιάχνουν τους δικούς τους γλωσσοδέτες για κάθε γράμμα, τους εικονογραφούν και κάνουν το δικό τους βιβλίο.
- **Ανάλυση της πρότασης σε λέξεις.** Παρουσιάζουμε στα παιδιά προτάσεις από παραμύθια που έχουμε διαβάσει ή δικές μας και τα παροτρύνουμε να επαναλάβουν την πρόταση και να χτυπήσουν τα χέρια τους σε κάθε λέξη που προφέρουν. Εκτός από το χτύπημα των χεριών μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και την παραγωγή άλλων ήχων. Καλούμε τα παιδιά να θυμηθούν την πρόταση και να

## Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης (Για εκπαιδευτικούς και γονείς)

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

τοποθετήσουν λευκές καρτέλες, γραμμούλες, τουβλάκια για κάθε λέξη της πρότασης και μετά να αναπαράγουν την πρόταση δείχνοντας τις καρτέλες ή τα τουβλάκια ή τις γραμμούλες για κάθε λέξη που λένε ( Παντελιάδου, 2000, Αναγνωστοπούλου & Καρακασνάκη, 2008 )

- **Ομοιοκατάληκτες λέξεις:** Δίνουμε στα παιδιά πίνακες με εικόνες λέξεων που ομοιοκαταληκτούν. π.χ. ρολόι- κομπολόι, ποτήρι- ποτιστήρι. Τα παρακινούμε να διαβάσουν τις εικόνες του πίνακα και να βρουν ποια φωνούλα ακούν ίδια. Κόβουμε τις εικόνες και τα παιδιά καλούνται να τις ταιριάξουν. Στο πίσω μέρος των εικόνων έχουμε γραμμένο το όνομα του κάθε αντικειμένου και την κατάληξή του με κόκκινο χρώμα. Σκορπίζουμε τις εικόνες από την πλευρά της λέξης και τα παιδιά καλούνται να τις ταιριάξουν , προσέχοντας ώστε το τέλος της λέξης να είναι το ίδιο( Γάκου, 1997).
- **Λεκτικό παιχνίδι:** Προφέρουμε διάφορες λέξεις στα παιδιά, τα οποία προσπαθούν να βρουν δικές τους λέξεις που έχουν την ίδια κατάληξη ( Γάκου, 1997).**Παραδείγματα :**

<u>Νηπιαγωγός, Γονέας</u>	<u>παιδιά</u>
Αστέρι	κασέρι
Πεπόνι	σεντόνι
Χειμώνας	αγκώνας
Δασκάλα	σκάλα
Ζωηρός	πονηρός
Μπαίνω	βγαίνω
Σκαλίζω	ποτίζω

## Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης (Για εκπαιδευτικούς και γονείς)

Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)

- **Αστείες προτάσεις:** Κάνουμε ερωτήσεις στα παιδιά. Τα παιδιά πρέπει να βρουν τη σωστή λέξη και να επαναλάβουν την πρόταση.

**Παράδειγμα:**

- Με τι ράβουμε; Με βελόνι ή μπαλόνι;
- Τι φοράμε; Μπότες ή κότες;
- Τι στρώνουμε στο σπίτι; Χαλιά ή μαλλιά;
- Τι κρατάμε στη βροχή; Ομπρέλα ή σαμπρέλα;

Εξηγούμε τις λέξεις που δεν καταλαβαίνουν τη σημασία τους. Μπορούμε να επινοήσουμε πολλές τέτοιες αστείες προτάσεις που διασκεδάζουν τα παιδιά και συγχρόνως τα παρακινούν να δημιουργήσουν τις δικές τους αστείες προτάσεις, αλλά και να αγαπήσουν τη γλώσσα τους ( Γάκου 1997).

- **Λέξεις με παλαμάκια-παιχνίδια συλλαβισμού:** προφέροντας τα ονόματα των παιδιών, διάφορες λέξεις που χρησιμοποιούμε σε διάφορες θεματικές, παραμύθια και εικόνες, τα παιδιά χτυπούν παλαμάκια στο άκουσμα κάθε συλλαβής. Μπορούν τα παιδιά να φορέσουν το μαγικό μαντήλι στο λαιμό που όποιος το φοράει λέει τις λέξεις συλλαβιστά( Αναγνωστοπούλου & Καρακασνάκη, 2008 ) ή να παραστήσουν τα ρομπότ μιλώντας συλλαβιστά και συγχρόνως να κουνούν τα χέρια , πόδια ή να κάνουν όποια κίνηση πιστεύουν ότι τους ταιριάζει ( Παντελιάδου, 2000). Μπορούμε να ζητήσουμε από τα παιδιά να τοποθετήσουν καρτελάκια, γραμμούλες, τουβλάκια, ξυλάκια για κάθε συλλαβή της λέξης και να προβούν στη συνέχεια σε συγκρίσεις των λέξεων.
- **Λαχνίσματα.** Μαθαίνουμε στα παιδιά λαχνίσματα και παίζουμε διάφορα παιχνίδια όπως να χτυπούν λέγοντας το λάχνισμα πρώτα τις παλάμες τους κι έπειτα τις παλάμες των φίλων τους, των αδελφών ή των γονιών τους.

## Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης (Για εκπαιδευτικούς και γονείς)

### Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)

- **Βρίσκω το πρώτο φώνημα της λέξης:**
  - Παρουσιάζουμε στο παιδί αρχικά δύο, στην συνέχεια τρεις εικόνες με γνωστές έννοιες (αντικείμενα, ζώα, παιχνίδια, φρούτα) και ζητάμε να επιλέξει την εικόνα εκείνη που ξεκινά από τη συγκεκριμένη φωνούλα που ορίζουμε.
  - Λέξεις από διάφορες θεματικές που δουλεύονται στο νηπιαγωγείο, λέξεις από ποιήματα, τραγούδια, παραμύθια, που επιλέγονται από την νηπιαγωγό ή τους γονείς όσο και από τα παιδιά, ζητείται να βρουν ποια είναι η πρώτη φωνούλα που ακούγεται σε καθεμιά μεμονωμένα.
- **Ψάξε-βρες:** Παιχνίδι που μπορεί να παίξουν όλα τα μέλη της οικογένειας και της τάξης στο νηπιαγωγείο. Ένα μέλος της οικογένειας ή ο/η νηπιαγωγός σκέφτεται ένα αντικείμενο του σπιτιού / ή της τάξης και λέει στα υπόλοιπα σε ποιο δωμάτιο / ή γωνιά του νηπιαγωγείου βρίσκεται από ποιο φώνημα ξεκινάει, π.χ. βρίσκεται στην κουζίνα/ στο κουκλόσπιτο και ξεκινάει από /κ/. Σωστή δεν είναι μόνη μια απάντηση, έτσι επιτρέπει την ευελιξία της σκέψης χωρίς να την περιορίζει.
- Με τον ίδιο τρόπο, καλούνται να διακρίνουν το τελευταίο φώνημα που ακούν.
- **Εντοπίζω τη συλλαβή:**
  - Δείχνουμε στα παιδιά εικόνες με διάφορα γνωστά αντικείμενα, ζώα κ.λ.π. και ζητάμε να εντοπίσουν σε ποια εικόνα αντιστοιχεί μια ορισμένη συλλαβή.
  - Λέμε στο παιδί μία αυτοσχέδια ιστορία : « Ο Γρηγόρης και η Έλενα πήγαν το απόγευμα στη θάλασσα και συνάντησαν τον γερο-ψαρά που ετοιμαζόταν να πάει για ψάρεμα. Ο γερο-ψαράς όμως, για να τους πάρει μαζί τους για ψάρεμα, έπρεπε πρώτα να κερδίσουν σε ένα παιχνίδι. Μπορείς να τους βοηθήσεις; ».

**παιχνίδι:**

**Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης  
(Για εκπαιδευτικούς και γονείς)**

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

- Σε ποια λέξη ακούς το «κα» στο καρχαρία ή στον αστερία;
  - Σε ποια λέξη ακούς το «μα» στο μαχαίρι ή στο ροδάκινο;
  - Σε ποια λέξη ακούς το «ψα» στο δελφίνι ή στο ψάρι;
  - Σε ποια λέξη ακούς το «χι» στον αχινό ή στο χταπόδι;
  - Σε ποια λέξη ακούς το «φα» στην φάλαινα ή στη φώκια;
- **Συνθέτω τις συλλαβές :** Λέγοντας αυτοσχέδιες ιστορίες όπως μία μάγισσα που μας άλλαξε τον τρόπο ομιλίας, ή τα παιδιά γίνονται μάγοι, λέμε τις λέξεις συλλαβιστά και καλούμε το παιδί να μαντέψει τη λέξη που άκουσε. π.χ. πύργος.
- **Εύρεση ομοιοκαταληξίας:** Μέσα από παραμύθι και διάφορες θεματικές π.χ. τα ζώα της θάλασσας, χρησιμοποιώντας αυτοσχέδιες ιστορίες ζητάμε με τη μορφή παιχνιδιού να βρουν τα παιδιά ομοιοκατάληκτες λέξεις. π.χ. «Η Ελίνα και ο Στέφανος εκεί που έπαιζαν στην άμμο με τα κουβαδάκια τους βρήκαν ένα μαγικό μαντήλι και το φόρεσαν στο λαιμό τους. Η Ελίνα και ο Στέφανος θέλησαν να βγάλουν το μαγικό μαντήλι από το λαιμό τους, αλλά δεν μπορούσαν. Το μαγικό μαντήλι είχε δεθεί καλά και δεν έβγαινε. Θα έβγαινε μόνο αν τα παιδιά τα κατάφερναν σε ένα παιχνίδι». Θα τους βοηθήσεις;
- Ζητούμε από το παιδί να ακούσει τα ζευγάρια λέξεων που θα του πούμε και να πει αν ταιριάζουν. Χρησιμοποιούμε λέξεις από το κείμενο της ιστορίας αλλά και από τα ζώα της θάλασσας που έχουμε επεξεργαστεί .
- κουβαδάκι- μαγικό  
κουβαδάκι-φτυαράκι  
αρκουδάκι-πύργος  
αρκουδάκι-κουβαδάκι  
τσουγκράνες –φαγάνες

## Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης (Για εκπαιδευτικούς και γονείς)

Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)

χαρούμενη-ανήσυχη

Χαρούμενη-λυπημένη

καβουράκια- παιδάκι

καβουράκια-ψαράκια,

καρχαρίες-αστερίες

ψαράς- κάστρο

κάστρα- άστρα.

- **Ομοιότητα τελικής συλλαβής- Ποια δεν ταιριάζει;** : Παρουσιάζουμε τριάδες καρτών που απεικονίζουν τρία διαφορετικά αντικείμενα-λέξεις. Η τελευταία συλλαβή της λέξης που αντιστοιχεί στη μία κάρτα δεν ταιριάζει με την τελευταία συλλαβή των άλλων δύο. Το παιδί βρίσκει την αταίριαστη κάρτα τη βγάζει έξω και κερδίζει ( Παντελιάδου, 2000).
- **Παράγω ομοιοκαταληξία:** Λέμε στα παιδιά μισοτελειωμένες φράσεις και ζητούμε να τις τελειώσουν. π.χ. – Κάτω από το κρεβατάκι /βρήκα εχθές ένα....(σκυλάκι ή γατάκι ή κοκαλάκι).
- **«Φτιάχνω μόνος»** Δίνουμε στα παιδιά λέξεις που ομοιοκαταληκτούν και τα ζητάμε να δημιουργήσουν με αυτές αστείες και παράξενες προτάσεις ή ένα αστείο ποίημα.
- **Ολοκλήρωση λέξεων:** Χρησιμοποιούμε το κείμενο παραμυθιών που διαβάζουμε στα παιδιά και με την μορφή παιχνιδιού λέγοντας μια αυτοσχέδια ιστορία, όπως ο ήρωας ήταν νυσταγμένος, ή εμφανίζεται μία μάγισσα που μικραίνει τις λέξεις ή κάνει του ήρωες να μιλούν διαφορετικά, λέμε την περίληψη της ιστορίας κόβοντας την τελευταία συλλαβή, την οποία συμπληρώνουν τα παιδιά ( Παντελιάδου, 2000 , Αναγνωστοπούλου & Καρακασνάκη, 2008 ).

## Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης (Για εκπαιδευτικούς και γονείς)

Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)

- **«Λάστιχο»:** έχοντας ως βοηθητικό εργαλείο ένα λάστιχο, εξηγούμε στα παιδιά ότι θα προφέρουν λέξεις που όλοι μαζί θα διαλέξουν. Όσο αυτό θα τεντώνεται, οι 'φωνούλες' θα προφέρονται ολοένα και πιο αργά. Το αντίθετο θα γίνεται, όταν το λάστιχο θα επιστρέφει στο αρχικό του μήκος (Μήτσαλα, 2006).
- **Σύνθεση φωνημάτων:** Μέσα από παραμύθια και θεματικές παρουσιάζουμε στα παιδιά διάφορες λέξεις προφέροντας τη λέξη αργά ανά φώνημα ( κ-ο-τ-α), συμβολίζουμε κάθε φώνημα με γραμμούλες ή ξυλάκια και ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν ποια λέξη άκουσαν και πόσα φωνήματα έχει.
- **Ανάλυση φωνημάτων:** Παρουσιάζουμε λέξεις στα παιδιά και ζητάμε να μας βρουν τις φωνούλες που φτιάχνουν τη λέξη π.χ. μαμά – μ- α- μ – α.
- **Βρίσκω λέξεις από συγκεκριμένο φώνημα:** Καλούμε τα παιδιά να βρουν λέξεις από φωνήματα που τους δίνονται.
- **Διακρίνω φωνήματα μέσα στις λέξεις:** Διαβάζουμε από το βιβλίο της Παμπούδη δύο ποιήματα, στα οποία υπάρχει έντονη παρήχηση του φωνήματος /φ / και /ξ/ αντίστοιχα και καλούμε το παιδί όποτε ακούει τα συγκεκριμένα φωνήματα να χτυπάει παλαμάκια ( Γιαννικοπούλου & Ομάδα εργασίας, 1999).

Φίλες φώκιες φαλακρές,  
φάβα φτιάχνουν και φακές,  
φρέσκα φύκια, φασολάκια  
και φουρνίζουν φραντζολάκια.  
Φώναζαν και φλυαρούσαν  
κι όλο τη φωτιά φυσούσαν.  
Κι από πάνω το φεγγάρι  
φώτιζε σαν φως φανάρι.



**Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης  
(Για εκπαιδευτικούς και γονείς)**

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

-----

Τα ξαδέρφια του ξιφία  
παίξανε ξιφομαχία  
με τη μύτη τους για ξίφος  
και με ξιπασμένο ύφος.  
Κάναν όμως φασαρία  
ξεκουφάναν τον ξιφία.  
Κι ο ξιφίας ξαφνιασμένος  
και αγουροξυπνημένος  
λέει: « Θα σας ξαποστείλω»  
Και τους ξέρανε στο ξύλο  
Και για να ξανάρθουν σπίτι  
τους ξεβίδωσε τη μύτη.

- **Αφαίρεση φωνημάτων:** Αφαιρούμε αρχικά και τελικά φωνήματα μίας λέξης και καλούμε τα παιδιά να βρουν τι απομένει κάθε φορά.
- **Αντικατάσταση φωνημάτων:** αλλάζουμε ένα φώνημα μιας λέξης με κάποιο άλλο, οπότε προκύπτει μια νέα λέξη. Ποια είναι;

**Ασκήσεις Φωνολογικής Ενημερότητας/Επίγνωσης  
(Για εκπαιδευτικούς και γονείς)**

**Επιμέλεια: Ασημένια Δεκάκη, Νηπιαγωγός (ΠΕ60)**

**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

**Αναγνωστοπούλου, Ε. & Καρακασνάκη Χ.,** (2008). *Σχέδιο Διαθεματικής Προσέγγισης και Πρόγραμμα Γλωσσικής Ανάπτυξης, Προσαρμογές αναλυτικών προγραμμάτων για Νηπιαγωγείο*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Υ ΠΕΠΘ.

**Γάκου, Ε.** (1997). «Προαναγνωστικές δραστηριότητες», Αθήνα: Καστανιώτη

**Γιαννικοπούλου, Α. & Ομάδα Εργασίας (1999).** *Προαναγνωστικές \_δεξιότητες Μαθήματα με τα Φωνήματα*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου – Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών

**Μήτσαλα, Α.** ( 2006). Προτάσεις για παρέμβαση στην προσχολική ηλικία. Στο **Μαρκοβίτης, Μ, Σέμκου, Α & Τσιβινίκου, Σ.** (επιμ), *Προβλήματα Προσχολικής Ηλικίας*. Θεσσαλονίκη : Μπίμπης.

**Παντελιάδου, Σ.** (2000). «*Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.